

મગફળીના પાકનો નવો છુપો દુશ્મન : પાનનું ચાંચવું

કિટકશાસ્ત્ર વિભાગ, જુનાગઢ કૃષિ યુનિવર્સિટી, જુનાગઢ

મગફળી પાકમાં જમીનમાં રહી મૂળ અને ડોડવાને નુકસાન કરતી જીવાતો જેવી કે, ઘેણ(મુંડ), ડોડવા કોરી ખાનાર વાયર વોર્મ(કાળા જીવડા), પીચોળીયું તથા ઉઘઈ મુખ્ય છે. પરંતુ સને ૨૦૧૦ અને ૨૦૧૩ દરમિયાન મગફળીના પાન ઉપરાંત ડોડવાને પણ નુકસાન કરતી પાનનું ચાંચવું (Leaf weevil) નામની જીવાત પ્રથમવાર જોવા મળેલ છે. સૌરાષ્ટ્રના જુનાગઢ વિસ્તારમાં ગલીયાવાડા, પ્લાસ્વા, શાપુર, મેંદરડા, મોટી ખોડીયાર (વિસાવદર) વિગેરે ગામોમાં આ જીવાતનો ઉપદ્રવ જોવા મળેલ છે. જો કે આ જીવાત સૌરાષ્ટ્રમાં સને ૧૯૭૫ દરમિયાન કપાસની નવી જીવાત તરીકે નોંધાયેલ છે. કપાસ ઉપરાંત મગફળી સહિતના ૧૫ જાતના યજમાન પાક/ઘાસ પર પણ જોવા મળેલ. આ જીવાત ઢાલિયા પ્રકારની છે. પુખ્ત કાળું, નાની ગોળ દડી જેવું, પાંખો મજબૂત હોય છે. તેનું વૈજ્ઞાનિક નામ સીરટોઝેમીયા ડીસ્પર (*Cyrtosemia dispar*) છે. સને ૧૯૭૮ માં સૌ પ્રથમવાર જોધપુર (રાજસ્થાન) વિસ્તારમાં મગફળીની જીવાત તરીકે નોંધાયેલ છે. આ જીવાત મગફળીનો છુપો દુશ્મન એટલા માટે છે કે તેનું પુખ્ત ચાંચવું પાનને ખાતા જોઈ શકાય પરંતુ તેની ઈયળો પણ જમીનમાં ડોડવાને નુકસાન કરે છે, તે અંગે ખેડૂત વર્ગ અજાણ છે. આ જીવાતની ખાસિયતો અને નિયંત્રણ અંગેની માહિતી અહીં આપવામાં આવી છે.

યજમાન પાકો : મગફળી ઉપરાંત આ જીવાત કપાસ, રીંગણ, સૂર્યમુખી, ભીંડા, તુવેર, બોરડી, સોયાબીન, મગ, અડદ, રજકો, ગાડરડી, કાંસકી, હોલીહોક વિગેરે પર જોવા મળે છે.

નુકસાન કેવી રીતે કરે ?

ચોમાસામાં જુલાઈ-ઓગષ્ટ દરમિયાન લાંબા સમય સુધી વરસાદીયું વાતાવરણ, સૂર્ય પ્રકાશ ઓછો રહે ત્યારે તેનો ઉપદ્રવ જોવા મળે છે. પુખ્ત ચાંચવાં મગફળીના પાનમાં કાણાં પાડી નુકસાન કરે છે. પુખ્ત વહેલી સવાર કે મોડી સાંજે વધુ જોવા મળે છે. પુખ્ત કીટકને અડકતા જમીન પર પડી મરી ગયાનો ઢોંગ કરે છે. પુખ્ત કીટકો આજુબાજુના સડતા કચરામાં ભરાઈ રહે છે. ઈયળો જમીનમાં સડતા સેન્દ્રિય પદાર્થ ખાય છે તેમજ અપરિપકવ ડોડવાને પણ ખાય નુકસાન કરે છે. જે ખેતરમાં કાચું સેન્દ્રિય ખાતર નાખેલું હોય ત્યાં ઉપદ્રવ વધારે જોવા મળે છે.

જીવનચક્ર :

પુખ્ત માદા ચાંચવું પાનની ટોચના ભાગે ઈંડાં મુકી પાનની બંને ધારને ચીકણા પદાર્થથી ચોંટાડી દે છે. ઈંડા આછા પીળા, ચળકતા, લંબગોળ હોય છે. ઈંડાની અવસ્થા ચાર થી છ દિવસની હોય છે. ઈંડામાંથી નીકળેલ ઈયળો જમીનમાં રહી વિકાસ પામે છે. પરિપકવ ઈયળ ૬ થી ૭ મી.મી. લાંબી , ૨ થી ૩ મી.મી. જાડી, સફેદ, પોચી, ભરાવદાર, વાંકી વળેલી હોય છે. ઈયળની અવસ્થા ૨૦ થી ૪૦ દિવસની હોય છે. પુખ્ત ઈયળ જમીનમાં ૫ થી ૬ સે.મી. ઊંડે કોશેટોમાં ફેરવાય છે. કોશેટોની અવસ્થા ૨ થી ૫ દિવસની હોય છે. પુખ્ત ચાંચવું ૭ મી.મી. લાંબું, ૪ મી.મી. જાડું, કાળા રંગનું, પાછળનો ભાગ દડી જેવો, આગળ ચાંચ જેવું મુખાંગ હોય છે. ચાંચવું ૧૫ થી ૪૦ દિવસ જીવે છે. એક પેઢી એક થી બે મહિનાની હોય છે. પુખ્ત ચાંચવા શિયાળા અને ઉનાળા દરમિયાન સુષુપ્ત અવસ્થામાં રહે છે.

નિયંત્રણ :

- (૧) કાચું સેન્દ્રિય ખાતર વાપરવું નહીં, સડેલ ગળતીયું ખાતર વાપરવું.
- (૨) પુખ્ત ચાંચવાને મારવા માટે મીથાઈલ પેરાથીઓન ૨ ટકા ભુકી અથવા ક્વીનાલફોસ ૧.૫ ટકા ભુકી અથવા ફેનવાલરેટ ૦.૪ ટકા ભુકી પ્રતિ હેક્ટરે ૨૫ કિ.ગ્રા. પ્રમાણે મગફળી પાક પર છાંટવી. આ દવા શેઢા પાળા પર પણ છાંટવી.
- (૩) ભુકી રૂપ દવા આ જીવાત સામે વધુ અસરકારક જણાવેલ છે, તેમ છતાં પ્રવાહી / દ્રાવ્યરૂપ મીથાઈલ પેરાથીઓન ૧૦ મી.લી. દવા અથવા ક્વીનાલફોસ ૨૦ મી.લી. દવા અથવા કાર્બારીલ ૪૦ ગ્રામ અથવા એસીફેટ ૧૫ ગ્રામ દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.
- (૪) મગફળીના થડ પાસે ક્લોરપાયરીફોસ ૧૦ લીટર પાણીમાં ૨૫ મી.લી. દવાનું દ્રાવણ રેડવું, જેથી ઈયળોનો નાશ થાય.
- (૫) મગફળીના ખેતર ફરતે સોયાબીન કે મગ કે અડદની બે હાર વાવવાથી આ જીવાત તેને ખાવા માટે પ્રથમ પસંદ કરતાં તથા તેના પર અવારનવાર જંતુનાશક દવા છાંટવાથી મગફળીને તેના નુકસાનથી મહદઅંશે બચાવી શકાય.

	
<p>પુખ્ત ચાંચવું</p>	<p>ઈંડા</p>
	
<p>ઈયળ અને કોશેટો</p>	
	
<p>નુકસાન</p>	